

‘Aangename samenleving’ op de schop

JURGEN TIEKSTRA HARRY COCK

SUSTAINABLE SOCIETY

WWW.RUG.NL/KCF

WWW.ANNEMARIE-KOK.NL

‘Bijna elke dag wandel ik in het Groningse Noorderplantsoen, tussen altijd weer nieuwe vreemden. Vrijwel dagelijks kijk ik veel mensen even aan in het voorbijgaan – waar dan ook. Of ik groet een (on)bekende,’ schrijft filosoof en journalist **Annemarie Kok** in haar essay *Binding genoeg*. ‘Hoe kan het toch’, vraagt zij zich af, ‘dat zelden wordt beweerd dat samenleven doorgaans wonderwel slaagt en dat dit te danken is aan onze rechtsstaat, aan de inspanningen van politici en aan de inzet van vele anderen, onder wie, mag ik hopen, wijzelf?’ Waar Kok een warm pleitbezorgster is van de representatieve democratie, vindt RUG-filosoof **Marc Pauly** de tijd rijp voor experimenten met andere democratische vormen.

Annemarie Kok maakt zich zorgen. Als journalist is ze gewend om zich heen te kijken en van haar observaties verslag te doen. Maar de laatste jaren ziet de Groningse ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving waar ze haar wenkbrauwen zo hoog bij optrekt dat ze besloot een uitvoerig essay te schrijven. Het is in boekvorm uitgegeven met de naam: *Binding genoeg – de stad en het geheim van aangenaam samenleven*. In dit essay, waaraan ze werkte in opdracht van het RUG-programma Sustainable Society, beschrijft ze dat ze zich bedreigd voelt in haar vrijheid: door de politieke oproep tot meer gemeenschapszin onder burgers, door de opkomst van de participatiesamenleving, en door lokale democratische experimenten zoals G1000-toppen en coöperatieve wijkraden.

Veel minder somber

‘De aanleiding was’, zegt ze, ‘dat ik merk dat mijn eigen ervaringen met het samenleven in zowel Groningen als Nederland niet overeenkomen met het maatschappelijk debat dat gevoerd wordt: dat er te weinig verbondenheid zou zijn tussen burgers en dat ons politiek systeem slecht functioneert. Ik ben daar veel minder somber over gestemd dan veel andere deelnemers aan het debat.’

Kok is juist lovend over hoe mensen samenleven in het dichtbevolkte Nederland. Natuurlijk zijn er problemen, maar grosso modo gaan burgers ontspannen met elkaar om. Dat lukt zo goed omdat die omgang vrijblijvend is, zonder dwang. ‘De trends die nu gaande zijn, kunnen volgens mij het prettig samenleven juist onder druk zetten. De eerste trend is saamhorigheidsbevordering: aan buurtbewo-

ners wordt opgelegd dat zij meer naar elkaar moeten omkijken. Het tweede is dat de overheid zich meer en meer ontdoet van publieke taken en verwacht dat burgers zelf initiatieven ontplooiën op het vlak van de ruimtelijke ordening en hun leefomgeving. Het derde is dat in toenemende mate van burgers verlangd wordt dat zij het bestuur van de eigen buurt op zich nemen.’

Zorgzame overheid

In haar essay noemt ze de representatieve democratie - zoals we die nu hebben, met gekozen volksvertegenwoordigers - ‘ons enige zinnige houvast’. Daarom hekelt ze een initiatief als Code Oranje, een gelegenheidscoalitie van burgemeesters, wethouders, gemeenteraadsleden en deskundigen die zich inspannen om op lokaal niveau nieuwe democratische vormen uit te proberen. Te vaak wordt geschamperd over het in haar ogen moeilijke werk van beroepspolitici. ‘Ik ben bang dat de kwaliteit van het openbaar bestuur en het algemeen belang niet gediend zijn met meer directe democratie. Ik vrees dat het bestuur versnipperd raakt als je overal gemeenschapjes krijgt van burgers die zichzelf besturen. Bovendien: juist mensen die sociaal gezien minder goed af zijn in onze samenleving, zijn gebaat bij een zichtbare, zorgzame overheid en bij professioneel bestuur. Dat laatste is vooralsnog, wat mij betreft, de meest geschikte manier om besluiten te nemen in een complexe, pluralistische samenleving.’

Niettemin is het zo dat het Sociaal en Cultureel Planbureau jaar na jaar meet dat Nederlanders zich zorgen maken over onze manier van samenleven. Ook het wantrouwen jegens politici is levensgroot. Maar die kwalen kan bij uitstek de representatieve democratie genezen,

Marc Pauly (1973) is filosoof, promoveerde in 2001 in Amsterdam in de logica en verkaste in 2008 van de Stanford University in de VS naar de RUG, waar hij zich bezighoudt met democratische vernieuwing, universitair docent is en hoofd van het Kenniscentrum Filosofie. Hij was adviseur burgerparticipatie van de gemeente Groningen en werkte mee aan een burgerpeiling georganiseerd door het Kenniscentrum Aardbevingen en Duurzame Ontwikkeling.

Annemarie Kok (1969) studeerde filosofie en journalistiek (1996) aan de RUG. Ze was zes jaar correspondent Noord-Nederland voor dagblad *Trouw*. In 2001 publiceerde ze het boek *Randland*, over de stille Waddenkust. Van 2003 tot 2012 was ze hoofdredacteur van het tijdschrift *Noorderbreedte*.

Tegenwoordig is ze freelance publicist en geeft ze aan de RUG les in publieksgericht schrijven op de Faculteit Wijsbegeerte. Het essay *Binding genoeg* kost € 12,50 of is gratis te downloaden via www.trancity.nl.

FOTO REVER BOXEM

beweert Annemarie Kok: een bezorgde burger kan simpelweg stemmen op de partij of politicus die een oplossing biedt voor de misstanden die hij of zij ziet. 'En ten aanzien van het gebrek aan vertrouwen in bepaalde politici: dat is natuurlijk niet erg, want op een politicus die je niet vertrouwt ga je gewoon niet stemmen. Er zijn altijd alternatieven.'

Lokale problemen

Politiek filosoof Marc Pauly, verbonden aan de RUG, is juist iemand die zich bezighoudt met democratische vernieuwing. Hij doet onderzoek naar de 'deliberatieve peiling'. In deze bestuursvorm wordt een aselechte groep burgers uitgeloot om over lokale problemen te praten: zo werd in de Groningse wijk De Wijert met 95 burgers gesproken over oplossingen voor overlast. Een voordeel van de deliberatieve peiling is dat de representatie van de burgerbevolking behoorlijk goed is. Op dat punt scoort deze vorm beter dan een referendum.

Pauly vindt het geen probleem dat burgers geen deskundigen zijn en bij een deliberatieve peiling desondanks over moeilijke zaken moeten nadenken. 'Over de hele wereld zijn er deliberatieve peilingen over tamelijk complexe onderwerpen gedaan. Je ziet dat als je mensen informatie geeft en in gesprek laat gaan, ze best in staat zijn complexe materie te begrijpen. De andere kant van het verhaal is dat onze politici nu bijvoorbeeld moeten beslissen over de euro, of we die willen of niet, terwijl ook zij geen economen zijn en net zo goed leken als ik.'

Ideeën uitwisselen

Als politiek denker staat hij in de filosofische traditie van de 'deliberatieve democratie theorie', zegt Pauly. 'Filosofen in die stroming proberen democratie niet alleen te zien als iets waarbij je eens in de vier jaar een rode stip zet, maar als iets wat met name ook gaat

over deliberatie, over discussie tussen mensen. Met het idee dat democratie voor een groot deel betekent dat mensen ideeën uitwisselen met elkaar.'

Kok twijfelt sterk of er noodzaak is tot vergaande democratische vernieuwing. Het standpunt van Pauly is genuanceerd. 'Ik denk ten eerste dat vaak niet gezien wordt dat democratische vernieuwing van alle tijden is. Als je kijkt naar de ontwikkeling van de democratie in de loop van de eeuwen - de democratie in het oude Athene, in de steden in de Renaissance, in de Verenigde Staten of na de Franse revolutie - dan zie je dat de democratie altijd verandert. Zo sterk zelfs dat mensen uit het oude Athene ons systeem niet als democratie zouden beschrijven. In hun tijd was loting een essentieel onderdeel.'

Momentum voor vernieuwing

Er is nu een momentum voor vernieuwing, ziet hij. 'Politici hebben het gevoel dat de burger meer inspraak wil. Binnen de politicologie wordt bediscussieerd of het vertrouwen van burgers in de overheid wel of niet gedaald is, maar toch denkt de gevestigde politieke orde op de opkomst van het populisme te moeten reageren met democratische vernieuwing.' Ook Pauly zelf vermoedt dat er een kloof is tussen de politiek en een deel van de bevolking. 'Het is de vraag in hoeverre democratische vernieuwing daar de enige oplossing voor is, daar kun je over praten, maar ik denk wel dat die een onderdeel van de strategie moet zijn.'

Tegelijkertijd: er gaat in Nederland zo veel goed. Op dat punt is Pauly het met Kok eens. 'Ik denk dat het in discussie met het populisme belangrijk is te benadrukken wat wij wel hebben: dat wij in een land leven waar we, in tegenstelling tot veel andere mensen, kunnen meebeslissen over hoe het verder gaat met dat land. Alleen vind ik het als wetenschapper boeiender om na te denken over wat we kunnen veranderen dan me af te vragen wat er al goed is.'